

фразеологического значения вследствие сохранения за каждым из компонентов своей собственной семантики. В результате фразеологизм легко подвергается модификации.

В модификациях ФЕ данной структурно-семантической группы не наблюдается применение большого и разнообразного количества приемов преобразования инвариантной ФЕ. Модификация осуществляется преимущественно при помощи замены компонента с прямым, конвенциональным значением.

РУСКАМОЎНЫЯ ДРАМАТУРГІ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Т.У. Алексеева

Віцебскі рэгіён багаты на творчыя таленты. Варта падкрэсліць актыўнае развіццё драматургіі, абумоўленае тым, што ў гэтым кірунку вельмі плённа працуюць майстры пяра. Драматургія мае свае, адметныя, глыбока спецыфічныя асаблівасці, якіх не мае ніводная іншая форма славетнай творчасці. Драматычны твор прызначаны для выканання на сцэне, для жывога, зрокавага ўваблення кожнай дзейнай у ім асобы. У драматычным творы павінен быць канфлікт, бо гэта рухавік дзеяння. Інтэнсіўнасць развіцця і вырашэння канфлікту непасрэдна звязана з глыбінёй і праўдзівасцю паказу персанажаў. У драматургіі Віцебшчыны назіраецца філасофскае асэнсаванне жыццёвага досведу, зварот да гістарычных рэалій, раскрыццё маральна-этычных праблем, выкарыстанне ёмістых абагульненняў пры стварэнні вобразнай сістэмы і апісанні падзей.

Звернемся да разгляду спадчыны Генадзя Катлярова і Барыса Кантаровіча. Кантаровіч нарадзіўся 26 красавіка 1929 года ў Віцебску, скончыў Мінскі юрыдычны інстытут. Больш вядомы як выкладчык Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава, дзе працаваў 39 гадоў. У апошнія гады займаўся літаратурнай дзейнасцю. Вядомыя яго драматычныя зборнікі “Першыя і апошнія” (1998), “Нявольнікі гонару” (2000), “Незадоўга да і пасля Халакоста” (2002), “Звычайныя справы” (2002). У сваіх п’есах аўтар даследуе маральна-этычныя пытанні ў грамадстве, асобнай сям’і, узнаўляе гістарычныя факты, ілюструе дзейнасць знакамітых асоб з дакументальнай праўдзівасцю. Драматург асновамі свайго светапогляду лічыў гуманізм і дэмакратыю. Па нацыянальнасці пісьменнік быў яўрэем. Менавіта адсюль ідзе цяга аўтара да адлюстравання лёсу гэтага народа. У кінасцэнарыі “Палкоўнік Лакціёнаў” ужываецца мноства выдуманых герояў, сітуацый, аднак мастацкая задума заснавана на рэальных правобразях і падзеях. Хутка мяняецца час і месца дзеяння ў творы, згадваюцца такія беларускія гарады і мястэчкі, як Лепель, Полацк, Орша, Малыя Жаркі і іншыя. Б. Кантаровіч перадае гераізм партызанаў у барацьбе за сваю незалежнасць, апісвае расстрэл мірных жыхароў немцамі. Актуальна гучаць праблемы бацькоў і дзяцей, раскрываецца непаразуменне двух пакаленняў (“Першыя і апошнія”), моц пачуццяў. Чалавек ставіцца ў складаных умовах, дзе праяўляецца яго сапраўдная сутнасць. Пісьменнік пранікае ў глыб чалавечай душы, аналізуе ўнутраныя пакуты, сумненні, хістанні персанажаў. Аднак героі застаюцца вернымі сваёй сям’і, уласнаму гонару. У п’есе “Галіна Пятрова” заўважаецца яскравая інтрыга, пабудаваная на тайне. Аўтар на баку чыстага, сапраўднага кахання, таму натуральным з’яўляецца ўсведамленне Пятровай сваёй задачы: дапамагачь блізкім і родным людзям рабіць гэта жыццё зразумелым і жадаемым. Драматург праяўляе сябе тонкім псіхалагам, даследчыкам матывацыі ўчынкаў герояў. Ён пра-сочвае сувязь паміж мінулым і сучасным, уздымае пытанне наконт адказнасці дарослых за правільнае выхаванне моладзі, разважае пра сэнс жыцця, чалавечага шчасця. Кніга “Звычайныя справы” змяшчае п’есы, напісаныя ў вершаванай форме. Твор “Тэатра звычайныя справы” акрэслены як тэасцэнарыі. Гэтым словам аўтар жадаў пазначыць адметнасці кампазіцыі. Адсутнічае размежаванне на дзеі, акты, карціны, прысутнічаюць толькі шматлікія сітуацыі. У п’есе “Я жыццё правёў у працэсванні цуда” выпісаны вобраз вядомага мастака Марка Шагала, узноўлены біяграфічныя дадзеныя дзеяча культуры, вызначана прафесійная пазіцыя. Для героя мастацтва – гэта стан душы, яе свабоды. Без унутранай, асобнай рэвалюцыі – няма знешняй, грамадскай. З гэтай любові і дабрыні і пачынаецца чалавек-творца.

Яскрава ў творы акцэнтуюцца ўвага на прыхільнасці да роднага Віцебска не толькі Марка Шагала, але і самога аўтара. Барыс Кантаровіч сцвярджаў, што наш горад валодае такой моцнай аўрай, яго гісторыя і аблічча настолькі захапляюць тых, хто жыў ці жыве ў ім, што ўздзеянне гэта адбіваецца на ўсіх іх справах, як моцны магніт прыцягвае іх думкі і памкненні.

Генадзь Катляроў – член Саюза пісьменнікаў Беларусі. Нарадзіўся 19 красавіка 1937 года ў г. Добруш Гомельскай вобласці, аднак большую частку жыцця правёў на Віцебшчыне. Скончыў чыгуначны тэхнікум у Оршы, працаваў на заводзе “Эвістар”. Высока адзначаны грамадскасцю творы драматурга. П’еса “За гадзіну да пад’ёму” заняла 1-ае месца ў Рэспубліканскім літаратурным конкурсе Міністэрства абароны, прысвечанаму 85-годдзю Беларускай арміі. За п’есу “Мост”

аўтар атрымаў медаль Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь “Да 60-годдзя вызвалення Рэспублікі Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў”. У сюжэтную канву апошняга з названых твораў пакладзены рэальныя факты 1944 года, раскрываецца ход гістарычных падзей у перыяд вызвалення тэрыторыі моста Блахіна. Вядомыя і такія п’есы аўтара, як “Катэдж для генерала”, “Вышэйшая мера”, “Агароджа на вакне”, “Партыйцы завода”. Спынімся падрабязней на апошніх двух драматургічных творах, якія змешчаны ў кнізе “Цені бледнага месяца”. Аўтара тут цікавяць узаемаадносіны паміж мужчынам і жанчынай, вернасць і здрада, маральная ўстойлівасць грамадства. Напрыклад, у час перабудовы пры разборцы канкрэтных сем’яў – Бацалавых і Ярскіх – на пасяджэнні парткама выплываюць на паверхню амаральныя паводзіны кіраўніцтва. Гэты сход патрэбны для таго, каб выкрыць хібы насельніцтва: выкарыстанне службовых пасадаў у сваіх мэтах, падхалімства, разбэшчанасць, п’янства, непрыстойныя міжасобасныя паводзіны. У выніку, Генадзь Катляроў здолеў стварыць яркую камічную сітуацыю ў творы “Партыйцы завода”.

П’еса “Агароджа на вакне” мае сучасны сюжэт, характэрны для рэальнага жыцця. Відавочны любоўны трохкутнік, парушаны звычайны сямейны лад. Напаўзвар’яцелая жанчына-інвалід выступае ў творы носьбітам сумленнасці, дзіцячай наіўнасці, чысціні, добразычлівасці. Акцэнтавана ў п’есе праблема людскай адзіноцты, недахопу дзіцячай увагі да бацькоў.

Такім чынам, рускамоўная драматургія Віцебшчыны вельмі плённа развіваецца, узбагачаецца новымі імёнамі. Аўтары ўзнаўляюць гістарычныя моманты віцебскай зямлі, падаюць значныя факты з жыцця знакамітых людзей, разважаюць наконт маральных каштоўнасцей у грамадстве.

ДА ПРАБЛЕМЫ ДАСЛЕДАВАННЯ КОЛЕРААБАЗНАЧЭННЯЎ У СУЧАСНАЙ ЛІНГВІСТЫЦЫ

Ю.М. Бабіч

У культуры кожнага грамадства колер заўсёды адыгрывае важную ролю. Бо здольнасць чалавека адрозніваць колеры, адценні, нюансы афарбоўкі цесна звязана з эстэтычным і філасофскім асэнсаваннем свету. “Колер або спалучэнні колераў могуць успрымацца кожным чалавекам індывідуальна, у залежнасці ад яго досведу, ад культурна-гістарычнага кантэксту і многіх іншых фактараў, г.зн. індывідуальнай карціны свету пэўнага чалавека. Гэта, у сваю чаргу, з’яўляецца перадаумовай утварэння індывідуальнай колеравай карціны свету”, – адзначае расійскі лінгвіст І. Брэус. А паняцце “колеравая карціна свету” непасрэдна звязана з праблемай універсальнага ўспрымання колеру.

Сучасная навука надае вялікае значэнне пытанням колеравага ўспрымання. Існуюць шматлікія даследаванні каларыстыкі з пункту гледжання фізікі (Р. Івенс, М. Мінарт, В. Шаронаў), мастацтвазнаўства (С. Аляксееў, Т. Булыгіна, М. Піменава), псіхалогіі (А. Залеўская, А. Мягкова, В. Пятрэнка, А. Жураўлёў). Але ці не найбольшую цікавасць да колеру праяўляе лінгвістыка, паколькі мова з’яўляецца універсальным сродкам захавання і перадачы інфармацыі. А праз каларыстычную лексіку могуць быць выказаны глыбокія і складаныя чалавечыя адносіны да розных сфер жыцця.

Не падлягае сумненню, што колер займае надзвычай важнае месца і ў міжкультурнай камунікацыі. Можна сцвярджаць, што сістэма колераабазначэння ўвогуле вызначаецца моцнай маркіраванасцю ў этнакультуралагічным і этналінгвістычным аспектах. Таму вывучэнне этнамоўных асаблівасцяў каларонімаў з’яўляецца істотным кампанентам даследавання моўнай карціны свету пэўнага этнасу. І тут на першы план выходзяць семантыка колеравай адзінкі і тыя семантычныя і сімвалічныя напластаванні, якія яна атрымлівае ў кожнай асобнай мове. У гэтым сэнсе надзвычай важнае значэнне мела праца амерыканскіх культуролагаў і лінгвістаў Б. Берліна і П. Кей (Berlin B., Kay P. Basic Color Terms: Their Universality and Evolution. – University of California Press. – Berkeley. – 1969), якая па сутнасці паклала пачатак фундаментальным даследаванням у гэтай галіне. Справа ў тым, што раней у тэорыі колеразнаўства дамінавала меркаванне пра розны характар межаў колераабазначэнняў у носьбітаў розных моў. Але пасля апублікавання працы амерыканскіх навукоўцаў увага ўсё больш стала акцэнтавацца не на колеравых межах, а на ядры, своеасаблівым семантычным цэнтры калароніма, на тым, што потым атрымала назву “фокуснага колеру”. Б. Берлін і П. Кей правялі досыць эфектыўны эксперымент, сутнасць якога заключалася ў наступным. Было адабрана дваццаць чалавек, якія належалі да розных моўных груп, стала жывуць у ЗША і ведаюць як мінімум дзве мовы: сваю родную і англійскую. Ім прапаноўвалася вылучыць асноўныя, базавыя тэрміны для намінацыі колеру ў роднай для іх мове, якія суадносяцца з адзінаццаццю зыходнымі назвамі (basic colour terms – *black, white, red, yellow, green, blue, brown, purple, pink, orange, gray*). Пасля гэтага ўдзельнікі эксперыменту атрымалі 329 узораў, афарбаваных у розныя колеры, з якіх трэба было выбраць тыя, што адпавядаюць кожнай з вылучаных коле-